

TRƯỜNG ĐẠI HỌC Y HÀ NỘI
KHOA Y HỌC CỔ TRUYỀN

BÀI GIẢNG
Y HỌC
CỔ TRUYỀN

TẬP I

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

MS 61 - 619 1522 - 2002
YH - 2003

GIÁ: 50.000Đ

Được quét bằng CamScanner

BÀI GIẢNG Y HỌC CỔ TRUYỀN

Pha S

BÀI GIẢNG

Y HỌC CỔ TRUYỀN

(Bài bản lần thứ 3 có sửa chữa và bổ sung)

TẬP 1

Hàng cũ cấp

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC
HÀ NỘI - 2003

KHOA Y HỌC CỔ TRUYỀN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC Y HÀ NỘI

Y HỒC CỔ TRUYỀN

(Tái bản lần thứ 3 có sửa chữa và bổ sung)

TẬP I

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC
HÀ NỘI - 2003

MỤC LỤC

Lời nói đầu

Trang
13

Phần thứ nhất: LÝ LUẬN CƠ BẢN VỀ Y HỌC CỔ TRUYỀN

Chương I: Sơ lược lịch sử nền y học cổ truyền và chủ trương kết hợp chặt chẽ y học hiện đại với y học cổ truyền của dân tộc, xây dựng nền y học Việt Nam của Đảng và Chính phủ 17

I. Sơ lược lịch sử y học cổ truyền

17

II. Ý nghĩa việc kết hợp chặt chẽ Y học hiện đại với y học cổ truyền dân tộc, xây dựng nền y học Việt Nam 27

III. Những biện pháp để thực hiện việc kết hợp y học hiện đại với y học cổ truyền của dân tộc, xây dựng nền y học Việt Nam 28

IV. Kết luận

31

Chương II: Triết học phương Đông và ứng dụng trong y học

33

I. Học thuyết âm dương

33

II. Học thuyết ngũ hành

37

III. Học thuyết thiên nhân hợp nhất 41

IV. Kết luận

44

Chương III: Tạng Phủ - Kinh lạc

45

Học thuyết tạng phủ

45

I. Tình, khí, huyết, tân dịch và thần

45

II. Ngũ tạng

47

2.1. Tâm

47

2.2. Can

48

2.3. Tỳ

49

2.4. Phế

51

2.5. Thận

52

III. Lục phủ

54

3.1. Đởm

54

3.2. Vị

54

3.3. Tiểu trường	54
3.4. Đại trường	54
3.5. Bàn quang	55
3.6. Tam tiêu	55
IV. Quan hệ giữa các tạng phủ	55
4.1. Quan hệ giữa tạng với tạng	55
4.2. Quan hệ giữa tạng với phủ	57
Sơ lược về học thuyết kinh lạc	58
I. Định nghĩa	58
II. Cấu tạo của hệ kinh lạc	58
2.1. Kinh mạch và lạc mạch	58
2.2. Huyết	60
2.3. Kinh khí và kinh huyết vận hành	60
II. Tác dụng của hệ thống kinh lạc	60
3.1. Về sinh lý	60
3.2. Về mặt bệnh lý	60
3.3. Về chẩn đoán	60
3.4. Về chữa bệnh	61
Chương IV: Nguyên nhân gây bệnh	62
I. Nguyên nhân bên ngoài (lục dâm, lục tà)	62
1.1. Phong	62
1.2. Hàn	63
1.3. Thử	64
1.4. Thấp (độ ẩm thấp)	65
1.5. Táo	65
1.6. Hoả	66
II. Nguyên nhân bên trong (thất tình)	67
III. Những nguyên nhân khác	68
3.1. Đàm ẩm	68
3.2. Ứ huyết	69
3.3. Ăn uống	69
3.4. Tình dục, sang chấn, trùng thú cắn...	69

Chương V: Chẩn đoán học

I. Bốn phương pháp khám bệnh (Tứ chẩn)

- 1.1. Nhìn (Vọng chẩn)
- 1.2. Nghe, ngửi (Văn chẩn)
- 1.3. Hỏi (Vấn chẩn)

II. Tâm cương lĩnh để chẩn đoán (Bát cương)

- 1.4. Xem mạch và sờ nắn (Thiết chẩn)
- 2.1. Nội dung của 8 cương lĩnh
- 2.2. Sự phối hợp giữa các cương lĩnh
- 2.3. Sự lẫn lộn (thác tạp) giữa các cương lĩnh
- 2.4. Hiện tượng chân giả
- 2.5. Hiện tượng bán biểu bán lý

III. Các hội chứng bệnh

- 3.1. Các hội chứng bệnh về khí, huyết, tân dịch
- 3.2. Hội chứng bệnh tạng phủ
- 3.3. Các hội chứng bệnh phối hợp của các tạng phủ
- 3.4. Hội chứng bệnh lục kinh, dinh vệ khí huyết, tam tiêu

Chương VI: Những nguyên tắc chữa bệnh và phương pháp chữa bệnh bằng thuốc y học cổ truyền

I. Những nguyên tắc chữa bệnh

- 1.1. Chữa bệnh phải tìm gốc bệnh: (trị bệnh cầu kỳ bản)
- 1.2. Chữa bệnh phải có ngọn, gốc, hoãn cấp (tiêu, bản, hoãn, cấp)
- 1.3. Chữa bệnh có bổ, có tả
- 1.4. Chữa bệnh phải có đóng, mở (khai, hạp)
- 1.5. Chữa bệnh phải tùy giai đoạn bệnh: sơ, trung, muộn
- 1.6. Chính trị và phản trị

II. Tám phương pháp dùng thuốc uống trong (Bát pháp)

- 2.1. Hàn pháp (làm cho ra mồ hôi)
- 2.2. Thỗ pháp (gây nôn)
- 2.3. Hạ pháp (tẩy và nhuận tràng)
- 2.4. Hoà pháp (hoà giải hoà hoãn)
- 2.5. Ôn pháp (làm ấm, làm nóng)
- 2.6. Thanh pháp (làm cho mát, cho lạnh)

2.7. Tiêu pháp (làm cho mất, cho tan)

2.7. Tiêu pháp (làm cho mất, cho tan) 115

2.8. Bổ pháp

2.8. Bổ pháp 116

III. Các phương pháp dùng thuốc bên ngoài

III. Các phương pháp dùng thuốc bên ngoài 117

3.1. Xông

3.1. Xông 117

3.2. Tắm ngâm

3.2. Tắm ngâm 118

3.3. Bôi, đắp, chườm

3.3. Bôi, đắp, chườm 118

3.4. Dân

3.4. Dân 118

3.5. Ngâm, súc

3.5. Ngâm, súc 118

3.6. Thổi mũi

3.6. Thổi mũi 118

3.7. Xoa bóp

3.7. Xoa bóp 118

3.8. Xoa phần

3.8. Xoa phần 118

3.9. Các phương pháp khác

3.9. Các phương pháp khác 118

Phần thứ II: CÁC VỊ THUỐC Y HỌC CỔ TRUYỀN

Chương I: Đại cương về thuốc

Chương I: Đại cương về thuốc 119

I. Nguồn gốc

I. Nguồn gốc 119

II. Thu hái bảo quản

II. Thu hái bảo quản 119

III. Bảo chế đơn giản

III. Bảo chế đơn giản 120

IV. Tính năng dược vật

IV. Tính năng dược vật 121

4.1. Tứ khí

4.1. Tứ khí 122

4.2. Ngũ vị

4.2. Ngũ vị 122

4.3. Thăng, giáng, phù, trầm

4.3. Thăng, giáng, phù, trầm 123

4.4. Bổ tả

4.4. Bổ tả 124

V. Sự quy kinh của thuốc

V. Sự quy kinh của thuốc 125

VI. Sự phối hợp của các vị thuốc

VI. Sự phối hợp của các vị thuốc 126

VII. Sự cấm kỵ trong khi dùng thuốc

VII. Sự cấm kỵ trong khi dùng thuốc 127

VIII. Quy chế thuốc độc y học cổ truyền

VIII. Quy chế thuốc độc y học cổ truyền 127

Chương II: Thuốc giải biểu

Chương II: Thuốc giải biểu 130

I. Đại cương

I. Đại cương 130

II. Thuốc phát tán phong hàn hay tân ôn giải biểu

II. Thuốc phát tán phong hàn hay tân ôn giải biểu 131

III. Thuốc phát tán phong thấp

III. Thuốc phát tán phong thấp 142

Chương XI: Thuốc cố sáp 213

I. Đại cương 213

II. Thuốc cầm mồ hôi 214

III. Thuốc cố tinh - sáp niệu 215

IV. Thuốc cầm ỉa chảy 218

Chương XII: Thuốc tiêu hoá 220

I. Đại cương 220

II. Các vị thuốc 220

Chương XIII: Thuốc tả hạ 223

I. Đại cương 223

II. Thuốc hàn hạ 224

III. Thuốc nhiệt hạ 226

III. Thuốc nhuận hạ 227

Chương XIV Thuốc lý khí 229

I. Đại cương 229

II. Thuốc hành khí giải uất 230

III. Thuốc phá khí giáng nghịch 234

Chương XV Thuốc hành huyết 237

I. Đại cương 237

II. Các vị thuốc hoạt huyết 238

III. Thuốc phá huyết 242

Chương XVI. Thuốc cầm máu 245

I. Đại cương 245

II. Thuốc cầm máu do nguyên nhân sung huyết 245

III. Thuốc cầm máu do nguyên nhân viêm nhiễm 248

IV. Thuốc cầm máu do tỷ hư không thông huyết 250

Chương XVII: Thuốc bổ 251

I. Đại cương 251

II. Thuốc bổ âm 252

III. Thuốc bổ dương 257

IV. Thuốc bổ khí 264

V. Thuốc bổ huyết 269

Chương XVIII: Thuốc dùng ngoài 274

Phần III: CÁC BÀI THUỐC Y HỌC CỔ TRUYỀN

Chương I: Đại cương về các bài thuốc y học cổ truyền 277

- I. Cách xây dựng và biến hoá một số bài thuốc 277
- II. Các dạng của bài thuốc 281
- III. Cách dùng thuốc sắc 282
- IV. Đơn vị đo lường 283

Chương II: Các bài thuốc giải biểu 284

- I. Các bài thuốc tân ôn giải biểu 284
- II. Các bài thuốc tân lương giải biểu 284
- III. Các bài thuốc phù chính giải biểu 288

Chương III: Các bài thuốc thanh nhiệt 294

- I. Các bài thuốc thanh nhiệt ở phần khí (thanh nhiệt tả hỏa) 294
- II. Các bài thuốc thanh nhiệt lương huyết ở phần dinh và huyết 296
- III. Các bài thuốc thanh nhiệt giải độc 297
- IV. Các bài thuốc thanh nhiệt ở tạng phủ 299
- V. Các bài thuốc thanh hư nhiệt 304

Chương IV: Các bài thuốc hoá giải 308

- I. Bài thuốc hoá giải thiếu dương 308
- II. Các bài thuốc hoá giải can tý 309
- III. Các bài thuốc hoá giải chứa sốt rét 310

Chương V: Các bài thuốc trừ hàn 313

- I. Các bài thuốc ôn trung trừ hàn 313
- II. Các bài thuốc hồi dương cứu nghịch 314

Chương VI: Các bài thuốc trừ phong 317

- I. Các bài thuốc trừ phong thấp 317
- II. Các bài thuốc bình can tức phong 320

Chương VII: Các bài thuốc hoá thấp lợi niệu 323

- I. Các bài thuốc phương hương hoá thấp 323
- II. Các bài thuốc thẩm thấp lợi niệu 325
- III. Các bài thuốc thanh nhiệt trừ thấp 326
- IV. Các bài thuốc ôn hoá thủy thấp 328

Chương VIII: Các bài thuốc trừ đàm 330

- I. Các bài thuốc tảo thấp hoá đàm 330
- II. Các bài thuốc trừ hàn hoá đàm 331
- III. Các bài thuốc nhuận táo hoá đàm 332
- IV. Các bài thuốc thanh nhiệt hoá đàm 333
- V. Các bài thuốc trừ phong hoá đàm 334

Chương IX: Các bài thuốc tiêu đạo 336

- I. Các bài thuốc tiêu hoá đồ ăn tích trệ 336
- II. Các bài thuốc tiêu bì hoá tích 338

Chương X: Các bài thuốc an thần 339

- I. Các bài thuốc dưỡng tâm an thần 339
- II. Các bài thuốc trọng trấn an thần 341

Chương XI: Các bài thuốc khai khiếu 343

- I. Các bài thuốc lương khai 343
- II. Các bài thuốc ôn khai 344

Chương XII: Các bài thuốc cố sáp 346

- I. Các bài thuốc cầm mô hôi (Liễm hân) 346
- II. Các bài thuốc cố tinh sáp niệu 347
- III. Các bài thuốc cầm ỉa chảy (Sáp trường) 348

Chương XIII: Các bài thuốc tả hạ 350

- I. Các bài thuốc hàn hạ 350
- II. Các bài thuốc ôn hạ 351
- III. Các bài thuốc nhuận hạ 352
- IV. Các bài thuốc trực thuy 353
- V. Các bài thuốc công bổ kiêm trị 354

Chương XIV: Các bài thuốc hành khí và giáng khí 356

- I. Các bài thuốc hành khí 356
- II. Các bài thuốc giáng khí 358

Chương XV: Các bài thuốc lý huyết 359

- I. Các bài thuốc hoạt huyết khứ ứ 359
- II. Các bài thuốc cầm máu 362

Chương XVI: Các bài thuốc bổ 364

- I. Các bài thuốc bổ âm 364
- II. Các bài thuốc bổ dương 367
- III. Các bài thuốc bổ khí 369
- IV. Các bài thuốc bổ huyết 372
- V. Các bài thuốc bổ khí huyết 375

Chương XVII: Các bài thuốc khử trùng tích 377

Chương XVIII: Các bài thuốc chữa mụn nhọt, viêm tấy 379

Chương XIX: Cách kê đơn thuốc 382

- I. Phần thủ tục hành chính của đơn thuốc 382
- II. Kê đơn thuốc theo lý luận y học cổ truyền (Biện chứng luận trị) 383
- III. Kê đơn thuốc theo những bài thuốc có kinh nghiệm gia truyền (Nghiệm phương) 385
- IV. Kê đơn thuốc theo toa căn bản 385

Tám điều cần tránh của người thầy thuốc 391

Mẫu bệnh án kết hợp y học hiện đại và y học cổ truyền 391

Bảng tóm tắt các vị thuốc Nam dùng ở xã 396

Vệ sinh phòng bệnh của y học cổ truyền 403

- I. Bảo dưỡng tinh thần 403
- II. Thích nghi khí hậu bốn mùa 404
- III. Ăn uống điều độ, sinh hoạt có quy luật 404
- IV. Luyện tập thân thể 405
- V. Đề phòng bệnh nhiễm khuẩn 405
- VI. Vệ sinh phụ nữ 405
- VII. Vệ sinh trẻ em 406

Công tác điều dưỡng của y học cổ truyền 407

- I. Về tình thần 407
- II. Về khí hậu 408
- III. Về ăn uống 408
- IV. Về sinh hoạt 408
- V. Về việc cho uống thuốc 408

Bảng tra cứu tên thuốc theo thứ tự vần

Bảng tra cứu tên các bài thuốc theo thứ tự vần 1423

Thuốc Nam châm cứu phục vụ y tế cộng đồng

431

576	Cảm mạo	431
577	Trúng phong	432
578	Dau đầu	434
579	Mất ngủ	436
580	Sốt rét	438
581	Ho	440
582	Di tinh	442
583	Dau bụng	443
584	Nôn mửa	445
585	Táo bón	447
586	Kiết lý	448
587	Dau dạ dày	450
588	Ỉa chảy	451
589	Phù thũng	453
590	Hoàng đản	454
591	Dau lưng	456
592	Dau khớp	457

Một số vi thuốc theo công dụng dân gian

**Bảng tổng hợp các thức ăn uống nên dùng hay nên kiêng
đối với mỗi bệnh nhân**

NHÀ XUẤT BẢN Y HỌC

BÀI GIẢNG Y HỌC CỔ TRUYỀN

TẬP 1

Chịu trách nhiệm xuất bản

HOÀNG TRỌNG QUANG

Biên tập: BS. TÔ ĐÌNH QUỲ

Sửa bản in: TÔ ĐÌNH QUỲ

Trình bày bìa: DOÃN VƯỢNG

In 1.000 cuốn, khổ 19x27cm tại Xưởng in Nhà xuất bản Y học.

Giấy phép xuất bản số: 90 - 1522/XB - QLXB ngày 20/12/2002.

In xong và nộp lưu chiểu quý II năm 2003.